

ԼԵՎՈՆ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի ասպիրանտ

ԽԱՐԵՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄՎԱՏԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԱՐԱՇԱՀԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼՈՒ ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԻ ԼՐԱՄՇԱԿՄԱՆ ԵՎ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սեփականության իրավունքը յուրաքանչյուր հասարակության տնտեսության կայունության հիմնաքարն է: Սեփականության իրավունքի պաշտպանությունը յուրաքանչյուր հասարակության առաջնային հիմնախնդիրներից է: Դա է պատճառը, որ յուրաքանչյուր պետության իրավական համակարգում սեփականության շուրջ ձևավորվող հարաբերությունները կարգավորվում են իրավունքի հիմնական ճյուղերի կողմից: Համաձայն ՀՀ Սահմանդրության՝ «Յուրաքանչյուր որ իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը: ... Ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով, նախատեսված դեպքերի»¹: Այսինքն, սեփականությունից անձը կարող է զրկվել միայն օրենքով նախատեսված դեպքում և կարգով: Այլ կերպ անձին սեփականությունից զրկելը հանդիսանում է իրավախախտում, և կախված արարքի բնույթից՝ գտնվում է քրեական, քաղաքացիական, վարչական և այլ իրավունքի ճյուղերի պաշտպանության ներքո:

Սեփականության դեմ ուղղված առավել վտանգավոր ոտնձգությունները պաշտպանվում են ՀՀ քրեական օրենքով:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ են համարվում հանրորեն վտանգավոր արարքները, որոնք խախտում են սեփականատիրոջ կողմից գույքի տիրապետման, տնօրինման և օգտագործման իրավունքները կամ այլ կերպ սեփականատիրոջը պատճառում են (կամ սպառնում են պատճառել) գույքային վնաս²:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 21-րդ գլուխը ամբողջությամբ նվիրված է սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններին³: Իրավաբանական գրականության մեջ սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունները երբեմն բաժանում են 2

խմբի՝ հափշտակություններ և սեփականության դեմ ուղղված այլ հանցագործություններ⁴: Ա.Ի. Բոյցովը և Վ.Պ. Ռեվինը սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունները բաժանում են 3 խմբի՝

1. հափշտակություններ,
2. սեփականության դեմ ուղղված այլ շահադիտական հանցագործություններ, որոնք չեն պարունակում հափշտակության հատկանիշներ,
3. սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ, որոնք կապված չեն գույքային օգուտ ստանալու հետ⁵:

Առաջին խմբի մեջ անհրաժեշտ է ներառել ավազակությունը (հոդված 175-րդ), կողոպուտը (հոդված 176-րդ), գողությունը (հոդված 177-րդ), խարդախությունը (հոդված 178-րդ), յուրացնելը կամ վատնելը (հոդված 179-րդ), առանձնակի արժեք ունեցող առարկաներ հափշտակելը (հոդված 180-րդ), հափշտակությունը, որը կատարվել է համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ (հոդված 181-րդ), երկրորդ խմբի մեջ՝ շորթումը (հոդված 182-րդ), ավտոմեքենային կամ տրանսպորտային միջոցին ապօրինաբար տիրանալն առանց հափշտակելու նպատակի (հոդված 183-րդ) և գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով (հոդված 184-րդ), իսկ երրորդ խմբի մեջ՝ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը (հոդված 185-րդ), գույքն անգողությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը (հոդված 186-րդ) և գույքի պահպանության պարտականություններն անփույթ կամ անբարեխիղճ կատարելը (հոդված 186¹):

Պետք է համաձայնել Ա.Ի. Բոյցովի և Վ.Պ. Ռեվինի կողմից սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների նշված դասակարգմանը, և ցանկալի է ՀՀ քրեական օրենսդրության մեջ սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ-

www.lawinstitute.am

րը առանձին գլուխներով բաժանել երեք խմբի՝ վերը նշված դասակարգմանը համապատասխան: Այս բաժանումը ավելի համակարգված կդարձնի ՀՀ քրեական օրենսդրությունը և կհստակեցնի սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների խմբերի տարանջատումը:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքում կարևոր տեղ է զբաղեցնում գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 184-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու համար: Համաձայն այդ հոդվածի՝ քրեորեն պատժելի արարք է համարվում «խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին խոշոր չափերի վնաս պատճառելը, եթե բացակայում են հափշտակության հատկանիշները»:

Տվյալ հանցակազմի ձևակերպումը թերի է և ունի լրացման կարիք: Նախ, քննարկվող հանցակազմում խոսքը գնում է գույքային վնասի մասին, սակայն անհայտ պատճառներով օրենսդիրը հոդվածի դիսպոզիցիայում նշել է «խոշոր չափերի վնաս», մինչդեռ «վնաս» բառից առաջ պետք է լինեն «գույքային» բառը⁶: Հանցագործության օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է խաբեությամբ կամ վստահությունը չարաշահելով: Խաբեությունը դիտարկության մեջ իրականությունը խեղաթյուրելու, կեղծ փաստեր հաղորդելու, իրական փաստերը չհայտնելու ձևով: Վստահության չարաշահումը դրսևորվում է այնպիսի վարքագծով, որով հանցավորը մոլորության մեջ է գցում գույքի սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին իր իրական մտադրությունների կապակցությամբ, վստահություն է առաջացնում նրանց մեջ իր ապագա վարքագծի վերաբերյալ, սակայն նրա դիտարկությունը ուղղված է հակաօրինական արարք կատարելուն⁷: Փաստորեն, որպես նշված հանցագործության հատկանիշ նշվում են խաբեությունը և վստահության չարաշահումը:

Հարկ է նշել նաև, որ օբյեկտիվ կողմի այս հատկանիշներով տվյալ հանցակազմը նմանվում է խարդախությանը: Սակայն, եթե խարդախության դեպքում հանցավորի գործողությունների արդյունքում գույքը դուրս է գալիս սեփականատիրոջ ֆոնդից, ապա գույքային վնաս պատճառելու դեպքում

սեփականատիրոջ գույքային ֆոնդը չի պակասում. ուղղակի գույքը, որը պետք է ստանար սեփականատերը, հանցավորի գործողությունների պատճառով մուտք չի գործում նրա ֆոնդ, կամ նրան գույքային վնաս է հասցվում բաց թողնված օգուտի ձևով⁸:

Քննարկվող հանցագործության առավել տարածված օրինակներ են մատուցված կոմունալ ծառայությունների դիմաց վճարելուց խուսափելը, անօրինական, առանց վճարելու էլեկտրաէներգիայից և այլ ջերմային էներգիայից օգտվելը, պետական կամ արտաբյուջետային վճարումներից խուսափելը (բացառությամբ հարկային և մաքսային վճարներից խուսափելու, որոնց համար սահմանված է առանձին քրեական պատասխանատվություն), բնակչությանը մասնավոր կամ այլ հանրային ծառայությունների մատուցման դիմաց, ինչպես նաև տրանսպորտով երթևեկելու դիմաց վճարելուց խուսափելը, իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձանց պատկանող տրանսպորտային կամ այլ միջոցների ինքնակամ օգտագործումը առանց դրանց օգտագործման դիմաց վճարելու և այլն⁹:

Քանի որ քննարկվող հանցագործության հիմնական հատկանիշ են համարվում խաբեությունը և վստահության չարաշահումը, հարկ ենք համարում անդրադառնալ հանցավորի կողմից էլեկտրաէներգիայի ընդհանուր գծից «ձախ» գիծ միացնելով դրանից օգտվելուն, ինչը որակվում է խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմով: Այս դեպքում հանցավորի գործողությունների արդյունքում էլեկտրաէներգիա մատակարարող ընկերությանը կամ պետությանը հասցվում է գույքային վնաս: Այսպիսի հակաօրինական գործողությունները լայն տարածում էին գտել ՀՀ-ում 20-րդ դարի 90-ական թվականներին և մինչ օրս էլ ունեն իրենց տեղը մեր հասարակության մեջ:

Դիտարկենք հետևյալ օրինակը. քաղաքացի Ա.-ն ավելին քան երկու տարի օգտվել է էլեկտրաէներգիայից առանց դրա դիմաց վճարելու այն բանից հետո, երբ նրա էներգամատակարարումը անջատվել է՝ երկար ժամանակ դրա դիմաց չվճարելու պատճառով: Իր էլեկտրամատակարարման անջատումից հետո Ա.-ն ինքնակամ միացում է կատարել իր տան հարևանությամբ անցնող ընդհանուր էլեկտրական հաղորդալարից՝ էլեկտրականության դիմաց պարտադիր վճարումներից խուսափելու նպատակով: Նշված ժամանակահատ-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

վածում Ա.-ն էլեկտրաէներգիայի մատակարարին պատճառել է գույքային վնաս 800.000 ՀՀ դրամի չափով: Այս դեպքում, ինչպես տեսնում ենք, հանցագործության դիսպոզիցիայում նշված պարտադիր հատկանիշներից ոչ խաբեություն, ոչ էլ վատահույության չարաշահում տեղի չի ունենում, այլ հանցավորը գործում է գաղտնի: Այսինքն, հանցավորի կողմից իրականության խեղաթյուրում, կեղծ փաստերի հաղորդում, իրականությունը թաքցնել տեղի չի ունենում: Ինչ վերաբերում է վատահույությունը չարաշահելուն, ապա հանցավորի և տուժողի միջև եղած վատահույության հարաբերությունները արդեն իսկ դադարել էին այն բանից հետո, երբ տուժողը հրաժարվել էր հանցավորին էլեկտրաէներգիա մատակարարելուց և անջատել էր վերջինիս էլեկտրամատակարարումը: Ուստի, այստեղ վատահույությունը չարաշահելու մասին խոսք լինել չի կարող: Այս դեպքում հանցավորը գաղտնի է գույքային վնաս պատճառում էլեկտրաէներգիա մատակարարողին:

Բերված օրինակում խոսք չի կարող լինել հափշտակության մասին, քանի որ հանցավորը ձեռք չի բերում գույք, այլ իր գործողություններով փորձում է խնայել իր միջոցները և չվճարել օգտագործված էներգիայի դիմաց՝ դրանով իսկ պատճառելով սեփականտիրոջը գույքային վնաս բաց թողնված օգուտի տեսքով:

Հետևաբար, անհրաժեշտություն է առաջանում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 184-րդ հոդվածի դիսպոզիցիայում ավելացնել հանցագործության կատարման գաղտնի եղանակը ևս և շարադրել դիսպոզիցիան հետևյալ կերպ. «*Խաբեության, վատահույությունը չարաշահելու եղանակով կամ գաղտնի կերպով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելը, եթե բացակայում են հափշտակության հատկանիշները, պատժվում է ...*»:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների գլխում սահմանված են չափեր, որոնք ընդհանուր են թե՛ ֆիզիկական և թե՛ իրավաբանական անձանց ու պետությանը վնաս պատճառելու համար: Սակայն, պետք է նշել, որ թե՛ հափշտակության դեպքում, թե՛ սեփականության դեմ ուղղված այլ հանցագործությունների դեպքում հասցված միևնույն չափի գույքային վնասը, կախված տուժողի գույքային դրությունից, կարող է ունենալ վտանգավորության տարբեր աստիճան: Օրինակ, 50.000 ՀՀ դրամին համարժեք գույքի հափշտակու-

թյունը կամ այլ գույքային վնաս պատճառելը ֆիզիկական անձի համար կունենա ավելի ծանր հետևանքներ, քան իրավաբանական անձի կամ պետության համար: Ուստի, այս հարցը ևս պետք է ենթարկել օրենսդրական կարգավորման:

Հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքացիների սոցիալական վիճակը՝ առաջարկվում է սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների գլխին վերաբերող չափերի ծանոթագրությունները¹⁰ փոփոխել և շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ.

«Սույն գլխում զգալի չափ է համարվում ֆիզիկական անձանց գույքային վնաս պատճառելու դեպքում՝ հանցագործության պահին, Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի քսանապատիկից երեքհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը), իսկ իրավաբանական անձանց կամ պետությանը գույքային վնաս պատճառելու դեպքում՝ հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից ութհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը):

Սույն գլխում խոշոր չափ է համարվում ֆիզիկական անձանց գույքային վնաս պատճառելու դեպքում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկից հազարապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը), իսկ իրավաբանական անձանց կամ պետությանը գույքային վնաս պատճառելու դեպքում՝ հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի ութհարյուրապատիկից երեքհազարապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը):

Սույն գլխում առանձնապես խոշոր չափ է համարվում ֆիզիկական անձանց գույքային վնաս պատճառելու դեպքում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող գումարը (արժեքը), իսկ իրավաբանական անձանց կամ պետությանը գույքային վնաս պատճառելու դեպքում՝ հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող գումարը (արժեքը)¹¹»:

(Քրեական օրենսգրքի 216-րդ հոդվածի մասով առանձին ծանոթագրություն ավելացնել հենց այդ հոդվածում):

¹ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրություն, ընդ.՝ 1995թ. հուլիսի 5, փոփ.՝ 2005թ. դեկտեմբերի 5, ՀՀՊՏ 2005.12.05, հոդված 31:

² Տե՛ս Уголовное право России, под ред. В.П. Ревина, 2010г., С. 85.

³ Տե՛ս ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ՀՀՊՏ 2003.05.02/25(260) Հոդ. 407, ՀՕ-528-Ն, 01.08.2003թ., հոդվ. 175-1861:

⁴ Տե՛ս Քրեական իրավունք, Հատուկ մաս, խմբ. Գ. Ղազինյան, Երևան-2006, էջ 348:

⁵ Տե՛ս Бойцов А.И. “Преступления против собственности”, Санкт-Петербург, 2002г, էз 99, Уголовное право России, под ред. В.П. Ревина, 2010г., С. 85.

⁶ Տե՛ս Քրեական իրավունք, Հատուկ մաս, խմբ. Գ. Ղազինյան, Երևան-2006, էջ 411:

⁷ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 392:

⁸ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 411:

⁹ Տե՛ս Уголовное право. Особенная часть, под. ред. Козаченко И.Я. 2008г., С. 289.

¹⁰ Տե՛ս Ֆանկալի է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքում ծանոթագրությունները առանձին պարբերությամբ հենց այդպես էլ նշվեն՝ «Ծանոթագրություն»:

¹¹ Տե՛ս Չափերը հանդիսանում են միայն օրինակներ, և դրանք որոշելիս օրենսդիրը պետք է հաշվի առնի ներպետական տնտեսական զարգացումները, համախառն ներքին արդյունքը, քաղաքացիների սոցիալական վիճակը և այլ հանգամանքներ:

РЕЗЮМЕ

К вопросу о дополнении и улучшении состава преступления по причинению имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием

В статье рассматриваются преступления против собственности, охраняемой Уголовным кодексом Республики Армения и, в частности, состав преступления по причинению имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием. Предлагается внести некоторые структурные изменения в главе о преступлениях против собственности с целью дифференциации преступлений. Рассматривая состав преступления по причинению имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием, автор предлагает некоторые изменения в соответствующей статье, относящиеся к восполнению существующих пробелов, уточняя тем самым сферу отношений, регулируемых данной статьей.

SUMMARY

About the amendments and improvements in the composition of the article of infliction of damage to property by fraud or abuse of trust.

The article deals with crimes against property, protected by the Criminal Code of the Republic of Armenia and, in particular, it deals with the infliction of damage to property by fraud or abuse of trust. It is proposed to make some structural changes in the chapter on crimes against property with a view to make it more accessible and differentiated by the groups of crimes against property. Taking into consideration the offence on infliction of damage to property by fraud or abuse of trust, the author proposes some changes to the relevant article related to the existing gaps, thereby clarifying the scope of relations covered by the article.